

VORRSTEL IS INGETROKKEN BIJ B EN W BESLUIT 14.0212 D.D. 25 FEBRUARI 2014

RAADSVOORSTEL

Rv. nr.:

B en W-besluit d.d.:

B en W-besluit nr.:

Naam programma:

Diverse programma's

Onderwerp:

Vermindering aantal reserves

Aanleiding:

De wens van de raad om het aantal reserves terug te brengen.

Doel:

- Aansluiting zoeken bij Besluit begroting en Verantwoording (BBV) en Financiële Verordening
- Schonen van de balans
- Minder administratieve lasten
- Bevorderen van het inzicht in de mutaties en de juistheid en volledigheid van de stand van de reserves waarborgen
- Een juiste debratio op basis van de geschoonde balans
- Beter inzicht in het eigen vermogen van de gemeente

Kader:

- Besluit Begroting en Verantwoording
- Financiële Verordening (RV 12.0032)
- Brief van de raad d.d. 2 augustus 2012 (Kenmerk RG-2012-368) waarin aan het college wordt verzocht een voorstel te doen het aantal reserves terug te brengen

Overwegingen:

Op de balans van de gemeente zijn verschillende reserves opgenomen die uitsluitend dienen ter dekking van kapitaallasten van economische investeringen. Tegenover deze 'beklemde' reserves staat de boekwaarde van de activa waarvan de kapitaallasten gedekt moeten worden. Het BBV staat niet toe deze bedragen met elkaar te salderen. Op de balans van de gemeente zijn verder activa in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut opgenomen. Het BBV schrijft voor dergelijke investeringen niet te activeren maar indien mogelijk ten laste van de exploitatie te brengen. Door de activa met maatschappelijk nut af te boeken en daar de beklemde reserves van economische investeringen voor te gebruiken, schonen we de balans en krijgen we een beter inzicht in het vermogen van de gemeente.

Verder wordt verwezen naar bijgaande notitie: 'Vermindering aantal reserves'.

Daarin worden op pagina 7 nog twee alternatieve scenario's gegeven om meer inzicht in de reservepositie te krijgen. Er kan gekozen worden alle beklemde reserves te bundelen in één

nieuwe bekleemde reserves of er kan een nadere toelichting in de jaarrekening opgenomen worden waaruit de bestedingsdoelen blijken.

Financiën:

Het schrappen van passiva en activa op de balans, zoals in deze notitie wordt voorgesteld, heeft in beginsel een budgettair neutraal karakter. Er treden echter wel verschuivingen op tussen de jaren. Het betreft echter een administratieve operatie, die geen effect heeft op voorgenomen investeringen of beleid en ambities in de toekomst.

Door de versnelde afschrijving van investeringen in maatschappelijk nut vervallen de bijbehorende kapitaallasten. Daarnaast vervalt een belangrijk deel van de bespaarde rente vanwege de afname van de bestemmingsreserves. In de begroting wijzigen verder diverse dotaties en onttrekkingen aan bestemmingsreserves.

Bijkomend effect van het afboeken van de activa met maatschappelijk nut is dat er geen jaarlijkse vrijval van kapitaallasten meer ontstaat op de desbetreffende programma's. Die vrijval zal in de toekomst ontstaan op de programma's waar de kapitaallasten van de economische activa op drukken. Voor nieuwe investeringen met maatschappelijk nut zal daardoor steeds opnieuw dekking gezocht moeten worden in de begroting. Om die reden wordt voorgesteld het begrote positieve effect van de balansverkorting in de eerste vier jaar beschikbaar te stellen voor investeringen in maatschappelijk nut.

Desgewenst kan dit bedrag echter ook aan de algemene middelen worden toegevoegd.

Evaluatie:

Bijgevoegde informatie:

Notitie: 'Vermindering aantal reserves'

RAADSBESLUIT

De raad van de gemeente Leiden:

Gezien het voorstel van burgemeester en wethouders (rv.nr.   van 2011), mede gezien het advies van de commissie,

BESLUIT

1. Activa met maatschappelijk nut in de openbare ruimte (zie bijlage 2 van bijgaande notitie: Vermindering aantal reserves) voor een bedrag van € 55.165.099 in de beginbalans 2014 in een keer af te boeken met als dekking een vrijval van € 56.167.640 uit onderstaande reserves en deze reserves op te heffen. De op te heffen reserves per 1-1-2014 zijn:

Reserve herhuisvesting	€ 722.131
------------------------	-----------

Reserve kapitaallasten grond Oostvlietpolder	6.500.000
Reserve ondergrondse afvalcontainers	2.280.000
Reserve vastgoedexploitatie Stadsgehoorzaal	819.000
Reserve vastgoedexploitatie BSLN	5.710.789
Reserve kapitaallasten Da Vinci	11.255.400
Reserve onderwijshuisvesting	12.531.486
Reserve gymlokaal binnenstad	1.000.000
Reserve gymlokaal	900.000
Reserve investering molen De Valk	379.500
Reserve Haagweg 4	1.263.306
Reserve herontwikkeling sportvelden	1.592.493
Reserve kapitaallasten muziekhuis De Nobel	1.649.535
Reserve kapitaallasten sportaccommodaties	9.564.000

	56.167.640

2. In te stellen de reserve ter dekking van kapitaallasten economische investeringen algemeen met een storting van € 1.002.000, zijnde de resterende middelen van de op te heffen reserves ondergrondse afvalcontainers (€ 280.000) en onderwijshuisvesting (€ 722.000).

Reserve ter dekking van kapitaallasten economische investeringen:

Programma:	Algemene dekkingsmiddelen I
Doel:	Ter dekking van jaarlijkse kapitaallasten van nader aan te wijzen economische investeringen
Datum realisatie	2014
Datum opheffing	-
Voeding:	De resterende middelen van de op te heffen reserves ondergrondse afvalcontainers (€ 280.000) en onderwijshuisvesting (€ 722.000).
Besteding:	Ter dekking van de kapitaallasten voor nader aan te wijzen economische investeringen
Omvang per 1-1-2014:	€ 1.002.000
Maximale omvang:	n.v.t.
Minimale omvang:	n.v.t.

3. De naam van de reserve voorziene investeringen te wijzigen in de reserve investeringen met maatschappelijk nut.

4. In verband met deze 'balansverkortings' de meerjarenraming aan te passen met de volgende begrotingswijzigingen, waarbij het positieve verschil op de exploitatie ten gunste wordt gebracht van de reserve investeringen met maatschappelijk nut.

a. Begrotingswijziging vanaf 2014 (minder kapitaallasten en minder reservebaten)
(x € 1.000):

2014	Lasten		Baten	
	Verhogen	Verlagen	Verhogen	Verlagen
PRG.01 BESTUUR EN DIENSTVERLENING				
PRG.02 VEILIGHEID		42		
PRG.03 ECONOMIE EN TOERISME		34		
PRG.04 BEREIKBAARHEID		1.139		
PRG05 OMGEVINGSKWALITEIT		2.460		
PRG.06 STEDELIJKE ONTWIKKELING		10		
PRG.07 JEUGD EN ONDERWIJS				
PRG08 SPORT, CULTUUR EN RECREATIE				
PRG.09 WELZIJN EN ZORG				
PRG.10 WERK EN INKOMEN				
PRG.AD ALGEMENE MIDDELEN				1.634
MUTATIES IN RESERVES	1.015	213	0	1.249
RESULTAAT NA BESTEMMING				
EINDTOTAAL	1.015	3.897	0	2.883

2015	Lasten		Baten	
	Verhogen	Verlagen	Verhogen	Verlagen
PRG.01 BESTUUR EN DIENSTVERLENING				
PRG.02 VEILIGHEID		41		
PRG.03 ECONOMIE EN TOERISME		33		
PRG.04 BEREIKBAARHEID		1.122		
PRG05 OMGEVINGSKWALITEIT		2.422		
PRG.06 STEDELIJKE ONTWIKKELING		10		
PRG.07 JEUGD EN ONDERWIJS				
PRG08 SPORT, CULTUUR EN RECREATIE				
PRG.09 WELZIJN EN ZORG				
PRG.10 WERK EN INKOMEN				
PRG.AD ALGEMENE MIDDELEN				1.443
MUTATIES IN RESERVES	645	181	0	1.721
RESULTAAT NA BESTEMMING				
EINDTOTAAL	645	3.809	0	3.164

2016	Lasten		Baten	
	Verhogen	Verlagen	Verhogen	Verlagen
PRG.01 BESTUUR EN DIENSTVERLENING				
PRG.02 VEILIGHEID		40		
PRG.03 ECONOMIE EN TOERISME		32		
PRG.04 BEREIKBAARHEID		1.106		
PRG05 OMGEVINGSKWALITEIT		2.384		
PRG.06 STEDELIJKE ONTWIKKELING		10		
PRG.07 JEUGD EN ONDERWIJS				
PRG08 SPORT, CULTUUR EN RECREATIE				
PRG.09 WELZIJN EN ZORG				
PRG.10 WERK EN INKOMEN				
PRG.AD ALGEMENE MIDDELEN				1.389
MUTATIES IN RESERVES	568	376		1.990
RESULTAAT NA BESTEMMING				
EINDTOTAAL	568	3.948	0	3.380

2017	Lasten		Baten	
	Verhogen	Verlagen	Verhogen	Verlagen
PRG.01 BESTUUR EN DIENSTVERLENING				
PRG.02 VEILIGHEID		39		
PRG.03 ECONOMIE EN TOERISME		32		
PRG.04 BEREIKBAARHEID		1.089		
PRG05 OMGEVINGSKWALITEIT		2.346		
PRG.06 STEDELIJKE ONTWIKKELING		10		
PRG.07 JEUGD EN ONDERWIJS				
PRG08 SPORT, CULTUUR EN RECREATIE				
PRG.09 WELZIJN EN ZORG				
PRG.10 WERK EN INKOMEN				
PRG.AD ALGEMENE MIDDELEN				1.243
MUTATIES IN RESERVES	496	379		2.156
RESULTAAT NA BESTEMMING				
EINDTOTAAL	496	3.895	0	3.399

b. Begrotingswijziging voor 2014 (afboeking van boekwaarden van investeringen en reserves) (x € 1.000)

2014	Lasten		Baten	
	Verhogen	Verlagen	Verhogen	Verlagen
PRG.01 BESTUUR EN DIENSTVERLENING				
PRG.02 VEILIGHEID	428			
PRG.03 ECONOMIE EN TOERISME	434			
PRG.04 BEREIKBAARHEID	18.972			
PRG05 OMGEVINGSKWALITEIT	35.180			
PRG.06 STEDELIJKE ONTWIKKELING	152			
PRG.07 JEUGD EN ONDERWIJS				
PRG08 SPORT, CULTUUR EN RECREATIE				
PRG.09 WELZIJN EN ZORG				
PRG.10 WERK EN INKOMEN				
PRG.AD ALGEMENE MIDDELEN				
MUTATIES IN RESERVES	1.003		56.168	
RESULTAAT NA BESTEMMING				
EINDTOTAAL	56.168	0	56.168	0

5. Deze afboeking van activa en reserves te verwerken in de beginbalans 2014 en de effecten van deze afboeking op de berekening van de rente en afschrijving, in afwijking van de bestaande werkwijze, reeds in boekjaar 2014 door te voeren.

Gedaan in de openbare raadsvergadering van,

de Griffier,

de Voorzitter,

TECHNISCHE INFORMATIE

Opsteller: Hans van der Ster en Sjaak Koot
Organisatieonderdeel: Concernstaf resp. SP71
Telefoon: 5604
E-mail: H.van.der.Ster@Leiden.nl

Portefeuillehouder:

Onderwerp	Vermindering aantal reserves
------------------	------------------------------

Besluiten:

De raad voor te stellen:

- Activa met maatschappelijk nut in de openbare ruimte (zie bijlage 2 van bijgaande notitie: Vermindering aantal reserves) voor een bedrag van € 55.165.099 in de beginbalans 2014 in een keer af te boeken met als dekking een vrijval van € 56.167.640 uit onderstaande reserves en deze reserves op te heffen. De op te heffen reserves per 1-1-2014 zijn:

Reserve herhuisvesting	€ 722.131
Reserve kapitaallasten grond Oostvlietpolder	6.500.000
Reserve ondergrondse afvalcontainers	2.280.000
Reserve vastgoedexploitatie Stadsgehoorzaal	819.000
Reserve vastgoedexploitatie BSLN	5.710.789
Reserve kapitaallasten Da Vinci	11.255.400
Reserve onderwijshuisvesting	12.531.486
Reserve gymlokaal binnenstad	1.000.000
Reserve gymlokaal	900.000
Reserve investering molen De Valk	379.500
Reserve Haagweg 4	1.263.306
Reserve herontwikkeling sportvelden	1.592.493
Reserve kapitaallasten muziekhuis De Nobel	1.649.535
Reserve kapitaallasten sportaccommodaties	9.564.000

	56.167.640

- In te stellen de reserve ter dekking van kapitaallasten economische investeringen algemeen met een storting van € 1.002.000, zijnde de resterende middelen van de op te heffen reserves ondergrondse afvalcontainers (€ 280.000) en onderwijshuisvesting (€ 722.000).

Reserve ter dekking van kapitaallasten economische investeringen:

Programma:	Algemene dekkingsmiddelen I
Doel:	Ter dekking van jaarlijkse kapitaallasten van nader aan te wijzen economische investeringen
Datum realisatie	2014
Datum opheffing	-
Voeding:	De resterende middelen van de op te heffen reserves ondergrondse afvalcontainers (€ 280.000) en onderwijshuisvesting (€ 722.000).
Besteding:	Ter dekking van de kapitaallasten voor nader aan te wijzen economische investeringen
Omvang per 1-1-2014:	€ 1.002.000
Maximale omvang:	n.v.t.

Minimale omvang: n.v.t.

3. De naam van de reserve voorziene investeringen te wijzigen in de reserve investeringen met maatschappelijk nut.

4. In verband met deze 'balansverkorting' de meerjarenraming aan te passen met de volgende begrotingswijziging, waarbij het positieve verschil op de exploitatie ten gunste wordt gebracht van de reserve investeringen met maatschappelijk nut.

a. Begrotingswijziging vanaf 2014 (minder kapitaallasten en minder reservebaten)
(x € 1.000):

2014	Lasten		Baten	
	Verhogen	Verlagen	Verhogen	Verlagen
PRG.01 BESTUUR EN DIENSTVERLENING				
PRG.02 VEILIGHEID		42		
PRG.03 ECONOMIE EN TOERISME		34		
PRG.04 BEREIKBAARHEID		1.139		
PRG05 OMGEVINGSKWALITEIT		2.460		
PRG.06 STEDELIJKE ONTWIKKELING		10		
PRG.07 JEUGD EN ONDERWIJS				
PRG08 SPORT, CULTUUR EN RECREATIE				
PRG.09 WELZIJN EN ZORG				
PRG.10 WERK EN INKOMEN				
PRG.AD ALGEMENE MIDDELEN				1.634
MUTATIES IN RESERVES	1.015	213	0	1.249
RESULTAAT NA BESTEMMING				
EINDTOTAAL	1.015	3.897	0	2.883

2015	Lasten		Baten	
	Verhogen	Verlagen	Verhogen	Verlagen
PRG.01 BESTUUR EN DIENSTVERLENING				
PRG.02 VEILIGHEID		41		
PRG.03 ECONOMIE EN TOERISME		33		
PRG.04 BEREIKBAARHEID		1.122		
PRG05 OMGEVINGSKWALITEIT		2.422		
PRG.06 STEDELIJKE ONTWIKKELING		10		
PRG.07 JEUGD EN ONDERWIJS				
PRG08 SPORT, CULTUUR EN RECREATIE				
PRG.09 WELZIJN EN ZORG				
PRG.10 WERK EN INKOMEN				
PRG.AD ALGEMENE MIDDELEN				1.443
MUTATIES IN RESERVES	645	181	0	1.721
RESULTAAT NA BESTEMMING				
EINDTOTAAL	645	3.809	0	3.164

2016	Lasten		Baten	
	Verhogen	Verlagen	Verhogen	Verlagen
PRG.01 BESTUUR EN DIENSTVERLENING				
PRG.02 VEILIGHEID		40		
PRG.03 ECONOMIE EN TOERISME		32		
PRG.04 BEREIKBAARHEID		1.106		
PRG05 OMGEVINGSKWALITEIT		2.384		
PRG.06 STEDELIJKE ONTWIKKELING		10		
PRG.07 JEUGD EN ONDERWIJS				
PRG08 SPORT, CULTUUR EN RECREATIE				
PRG.09 WELZIJN EN ZORG				
PRG.10 WERK EN INKOMEN				
PRG.AD ALGEMENE MIDDELEN				1.389
MUTATIES IN RESERVES	568	376		1.990
RESULTAAT NA BESTEMMING				
EINDTOTAAL	568	3.948	0	3.380

2017	Lasten		Baten	
	Verhogen	Verlagen	Verhogen	Verlagen
PRG.01 BESTUUR EN DIENSTVERLENING				
PRG.02 VEILIGHEID		39		
PRG.03 ECONOMIE EN TOERISME		32		
PRG.04 BEREIKBAARHEID		1.089		
PRG05 OMGEVINGSKWALITEIT		2.346		
PRG.06 STEDELIJKE ONTWIKKELING		10		
PRG.07 JEUGD EN ONDERWIJS				
PRG08 SPORT, CULTUUR EN RECREATIE				
PRG.09 WELZIJN EN ZORG				
PRG.10 WERK EN INKOMEN				
PRG.AD ALGEMENE MIDDELEN				1.243
MUTATIES IN RESERVES	496	379		2.156
RESULTAAT NA BESTEMMING				
EINDTOTAAL	496	3.895	0	3.399

b. Begrotingswijziging voor 2014 (afboeking van boekwaarden van investeringen en reserves) (x € 1.000)

2014	Lasten		Baten	
	Verhogen	Verlagen	Verhogen	Verlagen
PRG.01 BESTUUR EN DIENSTVERLENING				
PRG.02 VEILIGHEID	428			
PRG.03 ECONOMIE EN TOERISME	434			
PRG.04 BEREIKBAARHEID	18.972			
PRG05 OMGEVINGSKWALITEIT	35.180			
PRG.06 STEDELIJKE ONTWIKKELING	152			
PRG.07 JEUGD EN ONDERWIJS				
PRG08 SPORT, CULTUUR EN RECREATIE				
PRG.09 WELZIJN EN ZORG				
PRG.10 WERK EN INKOMEN				
PRG.AD ALGEMENE MIDDELEN				
MUTATIES IN RESERVES	1.003		56.168	
RESULTAAT NA BESTEMMING				
EINDTOTAAL	56.168	0	56.168	0

5. Deze afboeking van activa en reserves te verwerken in de beginbalans 2014 en de effecten van deze afboeking op de berekening van de rente en afschrijving, in afwijking van de bestaande werkwijze, reeds in boekjaar 2014 door te voeren.

Perssamenvatting:

De gemeente investeert jaarlijks voor vele miljoenen in de stad. De gemeente heeft ook een groot aantal reserves. Om financieel administratieve redenen is het raadzaam om op de balans in de jaarrekening van de gemeente een aantal investeringen te schrappen met daar tegenover het schrappen van een aantal reserves. Dit maakt de administratie transparanter en minder foutgevoelig. De nieuwe balans schept een reëler beeld van de financiële positie van de gemeente. Deze exercitie heeft een budgettair neutraal karakter en leidt niet tot wijzigingen in het investeringsprogramma van de stad.

Vermindering aantal reserves

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding
  2. Indeling van de reserves
  3. Opheffen van 'beklemde' reserves
    - 3.1 Kader Besluit Begroting en Verantwoording en Financiële Verordening
    - 3.2 Financiële consequenties van het schrappen van de beklemde reserves
  4. Andere scenario's om meer inzicht te verkrijgen in de reservepositie
  5. Financieel technische uitwerking (op basis van hoofdstuk 3)
    - 5.1 De financieel technische uitwerking van de balansverkorting
    - 5.2 Reserve ter dekking van kapitaallasten van economische investeringen algemeen
    - 5.3 Bespaarde rente
    - 5.4 Kapitaallasten toename ten opzichte van 2017
    - 5.5 Vrijval van kapitaallasten
    - 5.6 Reserve investeringen met maatschappelijk nut in de openbare ruimte
- Bijlage 1   Te schrappen reserves
- Bijlage 2   Te schrappen economische reserves

In de commissie Werk en Financiën van 31 oktober 2013 is de methodiek van de balansverkorting, zoals in deze notitie aan de orde gesteld, in een presentatie uiteengezet. De commissie heeft aangegeven de uitwerking, waarbij de budgettaire

verschuivingen over de programma's in beeld zijn gebracht, met belangstelling tegemoet te zien.

1. Inleiding

Op basis van het raadsvoorstel RV 12.0079 'Rapport van bevindingen commissie voor de rekeningen jaarstukken 2011' heeft de raad het college bij brief van 2 augustus 2012 (kenmerk RG-2012-368) verzocht om de raad een voorstel te doen het aantal reserves terug te brengen, waardoor het inzicht in het eigen vermogen van de gemeente wordt verbeterd.¹

De afgelopen tijd is het aantal reserves verminderd. Voor het sluitend maken van de begroting 2012 heeft uw raad besloten (RV 12.0097) een aantal reserves af te romen en een aantal op te heffen. Vervolgens heeft uw raad eind december 2012 de reserves voor groot onderhoud opgeheven en de vrijvallende middelen gestort in nieuwe voorzieningen voor groot onderhoud (RV 12.1122). In de jaarrekening 2012 zijn onderhoudsvoorzieningen voor afzonderlijke panden overgeheveld naar brede onderhoudsvoorzieningen voor accommodaties en gebouwen.

In deze notitie bieden wij nieuwe voorstellen aan om het reservebestand verder te schonen, waarbij wij aansluiting zoeken bij het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) en de daarvan afgeleide Financiële Verordening (RV 11.0032). Het voorstel komt er in grote lijnen op neer om met het totale bedrag van de op te heffen economische reserves² de boekwaarde te schrappen van een aantal investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut. Deze categorie van reserves worden ook wel 'beklemde reserves' genoemd.

In de eerste tranche van de balansverkorting/balanssturing bij Perspectiefnota 2012 is de reserve compensatie NUON dividend ingezet voor € 57,5 miljoen. Deze inzet betekende voor de meerjarenbegroting een bezuiniging van € 2,5 miljoen voor 2013, aflopend tot € 1,4 miljoen voor 2016 en verder tot enkele tonnen in 2033. De reserve compensatie Nuon dividend blijft in deze nieuwe tranche van balansverkorting buiten beschouwing. Het schrappen van passiva en activa op de balans, zoals in deze notitie wordt voorgesteld, heeft in beginsel een budgettair neutraal karakter. Er treden echter wel verschuivingen op tussen de jaren (vooral de eerste jaren). Het betreft echter een administratieve operatie, die geen effect heeft op voorgenomen investeringen of beleid en ambities in de toekomst.

De voorgestelde afboeking van de activa zou kunnen plaatsvinden in boekjaar 2014. Het verwerken in de jaarrekening 2013 is niet mogelijk aangezien de begroting 2013 voor een dergelijke afboeking gewijzigd zou moeten zijn.

2. Indeling van reserves

De reserves kunnen als volgt worden ingedeeld:

1. algemene reserves (weerstandvermogen, vereveningsreserve)

---

¹ Eigen vermogen op de balans van de gemeente wordt gevormd door het totaalbedrag van alle reserves. Vreemd vermogen is het totaal van de aangegane leningen en de voorzieningen.

² Het gaat om de reserves kapitaallasten economische investeringen (waarvoor al kredieten beschikbaar zijn gesteld) en reserves voor economische investeringen (waarvoor de raad nog kredieten beschikbaar moet stellen).

2. algemene reserve voor realisatie van inkomsten (Nuon reserve compensatie dividend)
3. bedrijfsvoeringsreserves (bijv. reserves griffie, de Lakenhal, concern, flankerend beleid)
4. reserves voor maatschappelijke investeringen in de openbare ruimte (bijv. LAB071)
5. reserves voor dekking van kapitaallasten van economische investeringen (bijv. onderwijshuisvesting, ondergrondse containers)
6. risicoreserves (bijv. leges, brandschade)
7. egaliseringsreserves (bijv. verkiezingen, reserve publicaties Erfgoed Leiden en omstreken, parkeren)
8. reserves inzake Pril, Vag, erfpacht
9. overige bestemmingsreserves

Ad 1 t/m 4: Het voorstel is om deze reserves voorlopig intact te laten. De reserves onder 4 vervallen per definitie als de betreffende investering is gerealiseerd.

Ad 6 en 8. Het uitgangspunt is één risicoreserve voor de algemene reserve en één voor het Pril, zo mogelijk voor het Pril een extra risicoreserve als dit nader gemotiveerd wordt. Bij de jaarrekening 2013 is om die reden het voorstel de risicoreserve brandschade op te heffen (zie ook 2e bestuursrapportage 2013).

Ad 7. Het voorstel is om de reserve verkiezingen bij jaarrekening 2013 op te heffen met als motivatie dat voor jaarlijkse fluctuaties in de uitgaven bij uitstrek het instrument meerjarenraming geschikt is, niet een reserve met veel administratieve handelingen en extra besluitvorming door de raad tot gevolg.

Ad. 5. In deze notitie doen wij voorstellen om de reserves onder categorie 5 (economische reserves) te schrappen tegen maatschappelijke investeringen in de openbare ruimte.

3. Opheffen van 'beklemd' reserves

3.1 Kader BBV en Financiële verordening (RV 11.0032)

Gemeentes kennen in de balans twee categorieën materiële vaste activa:

- investeringen met een economisch nut
- investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut.

Activa met een economisch nut zijn investeringen die bijdragen aan de mogelijkheid gedurende meerdere jaren middelen te verwerven en/of die verhandelbaar zijn. In die zin kunnen deze investeringen vergeleken worden met de investeringen van bedrijven. In de begroting van baten en lasten staan de baten tegenover de lasten van deze investeringen. Beoordeeld kan dan worden of er sprake is van een rendabele, voor bedrijven een winst beogende, investering.

Voor een gemeente geldt nadrukkelijk dat het gaat om de mogelijkheid middelen te verwerven. Dat een gemeente ervoor kan kiezen voor een investering geen of geen kostendekkend tarief te heffen, is niet relevant voor de vraag of een investering economisch nut heeft. Een vergelijkbare redenering geldt voor de verhandelbaarheid. Het gaat om de mogelijkheid de activa te verkopen, niet om de vraag of de gemeente ze daadwerkelijk verkoopt. Dit betekent dat bijvoorbeeld alle gebouwen een economisch nut hebben: er is immers markt voor gebouwen. Ook rioleringen zijn activa met een economisch nut. Weliswaar zijn ze niet verhandelbaar, maar ze kunnen middelen genereren via de rioolheffing. Dit is ook van toepassing op ondergrondse containers, te verdisconteren in de afvalstoffenheffing.

Investeringen met een economisch nut moeten volgens het BBV geactiveerd worden. Hierop mogen geen reserves in mindering worden gebracht. Bovendien mag op deze investeringen niet extra worden afgeschreven (bijvoorbeeld afhankelijk van het rekeningresultaat), tenzij er hiervoor gegronde redenen zijn (vb: duurzame waardevermindering activum, restwaarde lager dan de boekwaarde, marktwaarde van voorraden lager dan boekwaarde). Met andere woorden: economische investeringen moeten eenduidig worden geactiveerd en vervolgens op consistente wijze worden afgeschreven. Als er sprake is van een reserve voor een economische investering, dan dient op deze reserve ook eenduidig te worden afgeschreven. Volgens de balans 2012 heeft Leiden ca. 20 economische reserves.

Activa in de openbare ruimte met een maatschappelijke nut hebben nagenoeg geen relatie met de exploitatiebegroting in tegenstelling tot de economische investeringen. Omdat er nauwelijks een relatie is tussen balans en exploitatie, schrijft het BBV voor dat in eerste instantie, indien mogelijk, dergelijke investeringen in de openbare ruimte rechtstreeks ten laste van de exploitatie worden gebracht. Dit is ook zo opgenomen in de Financiële Verordening van de gemeente, artikel 7c (RV 11.0032). Daarbij is de volgende kanttekening vermeld: "Indien hiervoor geen ruimte in de begroting is, wordt het actief lineair afgeschreven over de verwachte levensduur van het actief volgens de afschrijvingstabel of een kortere door de raad aan te geven tijdsduur."

Het is dus niet toegestaan om economische reserves weg te strepen tegen economische investeringen. Wat wel is toegestaan is het wegstrepen van **de economische reserves** tegen **de boekwaarde van investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut**. Wij stellen voor om de reserves voor economische investeringen onder nader te bepalen voorwaarden weg te strepen tegen **de boekwaarde van investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijke nut** en wel om de volgende redenen:

- a. De reserves voor economische investeringen worden ook wel bekleemde reserves genoemd³ omdat deze worden ingezet ter dekking van reeds gedane investeringen.
- b. Dergelijke reserves leiden tot extra administratieve lasten, waarover de accountant in het accountantsverslag jaarrekening 2011 een kanttekening heeft geplaatst⁴.

³ Een gebouw wordt in 40 jaar afgeschreven. De economische reserve die hier tegenover staat, wordt dan ook in 40 jaar afgeschreven. Met die reserve kan verder niets worden gedaan.

⁴ Accountantsverslag jaarrekening 2011: "Vorig jaar hebben wij (E&Y) opmerkingen gemaakt over de documentatie van de reserves en de beheersmaatregelen in de organisatie ten aanzien van het toezicht op de juiste verwerking van de reserves. Bij de controle van de jaarrekening 2011 hebben wij een verbetering gezien in de registratie van de stortingen en onttrekkingen van de reserves. Er is een managementrapportage ontwikkeld die per reserve inzicht geeft in de begrote en gerealiseerde mutaties in de reserves, alsmede inzicht geeft in de toekomstige ontwikkeling van de reserve. Per mutatie is de relatie met het betreffende raadsbesluit zichtbaar."

- c. Als de economische investering volledig is afgeschreven, en daarmee ook de eraan gekoppelde reserve, zal bij vervanging van deze investering opnieuw dekking gevonden moeten worden.
- d. Als er geen reserve is, is er meer aandacht voor externe kostendekkendheid in de sfeer van inkomsten (huren, tarieven). Er is meer aandacht voor programma's met een verdien capaciteit.
- e. Het schrappen van economische reserves leidt tot meer transparantie⁵ in de begroting en de jaarstukken en tot minder complexe en foutgevoelige mutaties bij resultaatbestemming van de jaarrekening.
- f. Aansluiting van de begroting op de regelgeving van het BBV en de eigen Financiële Verordening.
- g. Debt ratio/solvabiliteitsratio. Deze ratio's geven nu als gevolg van het beklemmende karakter van de economische reserves een vertekend, te rooskleurig beeld.

3.2. Financiële consequenties van het schrappen van de bekleemde reserves

Met het schrappen van de boekwaarde van de investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijke nut vervallen de **kapitaallasten** van deze activa in de meerjarenbegroting. Met het opheffen van de economische reserves vervallen de **reservebaten**⁶ in de meerjarenbegroting. Het uitgangspunt bij deze exercitie is een budgettair neutrale operatie.

Wat betekent dit op termijn als er sprake is van het vervangen van beide categorieën investeringen?

In de huidige opzet kunnen de (vervangings)investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut gedekt worden uit de vrijvallende kapitaallasten van de afgeschreven investeringen. Voor de kapitaallasten van economische investeringen zal bij vervanging **opnieuw dekking** gezocht moeten worden, omdat de economische reserves immers dan zijn opgesoupeerd.

In de nieuwe opzet zien we het omgekeerde. Voor investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut zal, indien sprake is van vervanging, opnieuw naar dekking gezocht moeten worden. Er kan niet meer teruggevallen worden op vrijvallende kapitaallasten. Dit is dan wel van toepassing op de economische investeringen.

Daarbij speelt dat economische investeringen veelal aan vervanging onderhevig zijn, terwijl vervanging in mindere mate van toepassing is op investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut. Te denken valt aan tunnels, groen, bomen, (kleine) verkeersvoorzieningen, betonnen bruggen, nieuwe opzet walmuren, etc. Investeringen

---

Wel merken wij op dat binnen de gemeente Leiden een fors aantal reserves is ontstaan met een groot aantal mutaties binnen iedere reserve. Dit heeft als nadeel dat het inzicht in de mutaties en de juistheid en volledigheid van de stand op enig moment kan vertroebelen. Daarnaast zorgt de omvang van het aantal reserves en de mutaties daarbinnen voor een hogere administratieve last voor de organisatie en Servicepunt71

⁵ Investeringen, voorzieningen voor onderhoud en al dan niet dekkende inkomsten bij economische investeringen.

⁶ Reservebaten is de som van de jaarlijkse vrijval van afschrijving en rente uit een economische reserve.

in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut zijn feitelijk meer **nieuwe in plaats van vervangingsinvesteringen**.

Met deze opzet van balansverkorting vinden verschuivingen plaats in de lasten en baten van programma's. De kapitaallasten van maatschappelijke investeringen in de openbare ruimte zullen dalen. Dit zal vooral tot uitdrukking komen in het programma 4 Bereikbaarheid. Er treedt geen verandering op in de kapitaallasten van de programma's 6, 7, 8 en 9. Voor deze programma's zijn de economische reserves dan komen te vervallen, zodat er bij resultaat*bestemming* geen reservebaten meer tegenover deze kapitaallasten staan.

Waarom levert deze administratieve correctie een tijdelijk voordeel voor de begroting op?

Als we naar de technische uitwerking van deze actie kijken, wordt duidelijk dat er geen resultaat ontstaat door deze actie zelf. Dat wordt het beste zichtbaar als men kijkt naar het de ontwikkeling van het vermogen van de gemeente. Er verdwijnen activa van de balans voor eenzelfde bedrag als er reserves verdwijnen.

Administratief ontstaat er in de begroting voor komende jaren echter wel een voordeel. Dat komt doordat de afschrijvingen van de af te boeken activa hoger zijn dan de bedragen die we hiervoor van plan waren te onttrekken uit de bekleemde reserves. Voor een aantal reserves werden bijvoorbeeld pas vanaf 2018 onttrekkingen begroot. De besparingen op de afschrijvingen van maatschappelijke activa gaan al wel direct in en daardoor ontstaat er een (tijdelijk) voordeel. Daarnaast boeken we nu ook reserves af waar in zijn geheel nog geen onttrekkingen voor begroot waren (bijvoorbeeld de reserve kapitaallasten Oostvlietpolder). Die reserve wordt nu dus eigenlijk in circa 31 jaar (de gemiddelde afschrijvingsduur van de af te boeken activa) ten gunste van de begroting gebracht, terwijl die in de oorspronkelijke opzet gewoon in stand zou blijven.

Aangezien deze afboeking geen wijzigingen in de externe financiering veroorzaakt, is er op concernniveau geen rente voor- of nadeel.

4. Andere scenario's om meer inzicht te krijgen in de reservepositie

Indien we niet kiezen voor het afboeken van bekleemde reserves tegen maatschappelijke investeringen in de openbare ruimte dan zijn er nog twee alternatieven:

a. het opheffen van alle 'bekleemde' reserves (zie bijlage 1) en het saldo van deze reserves storten in de nieuwe 'bekleemde reserve voor vrijval gedane investeringen in economische activa'.

Bij subadministratie wordt dan bijgehouden wat waar voor is. Dit betekent dan eveneens minder reserves. Nadeel is wel dat we deze nieuwe reserve niet bij een specifiek programma kunnen opnemen.

b. de presentatie van de reserves in het jaarverslag verbeteren. Door de reserves in de bijlage "toelichting reserves" in te delen naar soorten bestedingsdoelen, wordt meer inzicht geboden in de samenstelling en inzetbaarheid van de reserves. Een voorzet is al gegeven in hoofdstuk 2 van deze notitie. In feite gaat het dan niet zo zeer om het aantal reserves terug te brengen, maar om het vergroten van het inzicht in het eigen vermogen.

5. Financieel technische uitwerking (op basis van hoofdstuk 3)

5.1 De Financieel technische uitwerking van de balansverkorting

De financieel technische uitwerking van de balansverkorting ziet er als volgt uit (wordt per regel afzonderlijk toegelicht) (x € 1 / - = voordeel):

Omschrijving	Werkelijk stand 31/12/2013	Begroting 2014	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018
Mutatie kapitaallasten door afboeken activa	55.165.099	-3.684.714	-3.628.415	-3.572.115	-3.515.815	-3.515.815
Kapitaallasten toename t.o.v. 2017						995.427
Aframen jaarlijkse vrijval reserves	55.165.640	1.036.021	1.540.463	1.614.674	1.776.218	1.776.218
Verlaging bespaarde rente		1.634.192	1.442.751	1.389.204	1.243.230	624.180
Resultaat	-541	-1.014.501	-645.201	-568.237	-496.367	-119.990

Wijzigingen saldo baten en lasten

Omschrijving	rekening 2013	Begroting 2014	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018
Kapitaallasten	55.165.099	-3.684.714	-3.628.415	-3.572.115	-3.515.815	-2.520.388
Beleggingen		1.634.192	1.442.751	1.389.204	1.243.230	624.180
Saldo baten en lasten	55.165.099	-2.050.522	-2.185.664	-2.182.911	-2.272.585	-1.896.208

Wijzigingen mutaties reserves

Omschrijving						
Toevoegingen/lasten						
Onttrekkingen/baten	-55.165.640	1.036.021	1.540.463	1.614.674	1.776.218	1.776.218

Doordat de kapitaallasten van de af te boeken activa niet gelijk zijn aan de geplande onttrekkingen van de bestemmingsreserves, ontstaat er een tijdelijk voordeel. Door dit voordeel te doteren aan een bestemmingsreserve blijft het uiteindelijke resultaat gelijk. Het resultaat van de balansverkorting zou ingezet kunnen worden in een bestemmingsreserve ter dekking van investeringen in maatschappelijk nut. Een alternatief zou zijn het resultaat van de balansverkorting in te zetten in de meerjarenbegroting voor (vervangings)investeringen met maatschappelijk nut of als voordeel in de begroting op te nemen.

5.2 Reserve ter dekking van kapitaallasten economische investeringen algemeen

De reserves ter dekking van kapitaallasten zijn doorgelopen op de vraag of voor het bedrag van de reserves ook feitelijk investeringskredieten beschikbaar zijn gesteld. In een beperkt aantal gevallen is dat (als gevolg van recente toevoegingen aan de reserve) nog niet volledig het geval. In dat geval worden die middelen niet ingezet voor de balansverkorting. Het betreft in totaal een bedrag van € 1.002.000, die voor het aangegeven doel beschikbaar blijft.

1. ondergrondse afvalcontainers € 280.000
2. onderwijshuisvesting € 722.000

In **bijlage 1** staan de reserves die met ingang van 2014 kunnen worden opgeheven. De beschikbare middelen worden dan voor een bedrag van € 55.165.640 ingezet voor de balansverkorting. Het resterende saldo van € 1.002.000 wordt gestort in de nieuwe reserve. *Deze reserve wordt met ingang van 2014 gebruikt voor alle dekkingen van economische investeringen. Dat voorkomt een wildgroei aan reserves.*

5.3 Bespaarde rente

Als gevolg van de balansverkorting neemt de bespaarde rente af. Die rente wordt berekend tegen omslagrente van 3,5% over het bedrag waarmee de reserves worden verlaagd. De verlaging van de bespaarde rente neemt in de loop der jaren af omdat in de huidige begroting al een jaarlijkse onttrekking aan de reserves was voorzien (zie daarvoor ook de bovenstaande tabel).

5.4 Kapitaallasten toename ten opzichte van 2017

In het investeringsplan 2014-2017 bij de begroting 2014 is een aantal investeringen opgenomen waarvan de kapitaallasten worden gedekt uit daarvoor gevormde reserves. In een enkel geval staan die investeringen qua kasstroom gepland in 2017 of latere jaren. In dat geval zijn de kapitaallasten in de meerjarenraming tot en met 2017 nog niet zichtbaar, maar die volgen in de jaren daarna. Voor die investering is een kapitaallast met ingang van 2018 opgenomen om de investeringslasten in meerjarenperspectief als dekking beschikbaar te houden. Het betreft de volgende investeringen.

Toename kapitaallasten tov 2017 Gymzaal Kagerstraat 1	€ 137.802
Toename kapitaallasten tov 2017 Nieuwbouw Leonardo incl. 2 gymzalen. (4101000 40 jaar lin./ 3,5%)	€ 175.353
Toename kapitaallasten tov 2017 Nieuwbouw vijf mei bad (investering eigenlijk in 2018 voor 8,5 mln voorzien)	€ 540.000
Toename kapitaallasten tov 2017 Nieuwbouw vijf mei hal (voor 564.000 inv. na 2017 verwacht).	€ 33.840
Toename kapitaallasten tov 2017 Broekplein 3 scholen en gymzaal (1.800.000 na 2017 verwacht)	€ 108.432
Totaal	€ 995.427

5.5 Vrijval kapitaallasten

Vanuit de activastaat zijn 77 objecten geselecteerd met een boekwaarde van ruim € 55 miljoen (**bijlage 2**). Deze investeringen worden per 1-1-2014 afgeboekt en geven met ingang van 2014 geen kapitaallasten meer. De kapitaallasten worden verlaagd. Na afboeking resteert een bedrag van € 541.

5.6 Reserve investeringen met maatschappelijk nut in de openbare ruimte

Wij stellen voor om de naam van de reserve voorziene investeringen met ingang van 2014 te wijzigen in de reserve investeringen met maatschappelijk nut. Het saldo van

de balansverkorting over de verschillende jaren wordt gestort in deze reserve voor een totaal bedrag van € 2.844.836. Aangezien de noodzakelijke investeringen tot en met 2017 via het Investeringsprogramma in kaart zijn gebracht is dit bedrag beschikbaar voor vervangingsinvesteringen met maatschappelijk nut vanaf 2018. Die investeringen kunnen conform de voorkeursoptie in de Financiële Verordening in één keer worden gedekt tot het bedrag dat in deze reserve beschikbaar is.

Bijlage 1

Te schrappen reserves

Reserve	Werkelijk stand 31/12/2013	Begroting 2014	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Beschikbaar balans- verkortings- niet besloten	Aan- wending nog niet besloten	
8100297 reserve herhuisvesting	722.131	-57.080	-57.080	-57.080	-57.080	-57.080	722.131		
8100300 reserve kap.lasten grond Oostvlietpolder	6.500.000	0	0	0	0	0	6.500.000		
8100307 reserve ondergrondse afvalcontainers	2.280.000	0	-290.000	-290.000	-290.000	-290.000	2.000.000	280.000	919013 RB 13.0061 Best.v. 104 Motie 12.0098/31 Nuon
8100370 reserve vastgoedexpl. Stadsgeh.zaal	819.000	-22.750	-22.750	-22.750	-22.750	-22.750	819.000		
8100555 reserve vastgoedexpl. BSLN	5.710.789	-352.255	-346.584	-340.913	-336.884	-388.884	5.710.789		
8100556 reserve kap. lasten Da Vinci	11.255.400	-288.600	-288.600	-288.600	-288.600	-288.600	11.255.400		
8100560 reserve onderwijs- huisvesting (Nuon)	12.531.486	-33.000	-121.988	-192.100	-358.175	-358.175	11.809.486	722.000	Nog niet bestemd, 400.000 + 322.000
8100xxx reserve gym lokaal binnenstad	1.000.000	-35.000	-34.125	-33.250	-32.375	-31.500	1.000.000		
8100xxx reserve gym lokaal	900.000	0	0	-10.645	-11.018	-11.404	900.000		
8100668 reserve investering Molen de Valk	379.500	-16.500	-16.500	-16.500	-16.500	-16.500	379.500		
8100670 reserve Haagweg 4	1.263.306	-115.390	-115.390	-115.390	-115.390	-115.390	1.263.306		
8100672 reserve her- ontwikkeling sportvelden	1.592.493	-114.662	-114.662	-114.662	-114.662	-114.662	1.592.493		
8100678 reserve kapitaallast muziekhuis De Nobel	1.649.535	-784	-132784	-132784	-132784	-132784	1.649.535		
8101101 reserve kap. lasten sport- accommodaties	9.564.000	0	0	0	0	0	9.564.000		

TOTAAL + JAARLIJKSE VRIJVAL	56.167.640	-1.036.021	-1.540.463	-1.614.674	-1.776.218	-1.776.218	55.165.640	1.002.000	
--	------------	------------	------------	------------	------------	------------	------------	-----------	--

Bijlage 2

Te schrappen boekwaarde van maatschappelijke investeringen in de openbare ruimte

Activa	Omschrijving	Boekwaarde
7100109	vijver en fontein Plantsoen	40.595
7100113	park stevenshof	458.398
7100114	huigpark	269.756
7100115	anker-/katoenpark	98.537
7100116	begraafplaats rhijnhof 2002	6.492.817
7100117	park Merenwijk	599.031
7100324	Bommenota 2012	38.400
7199395	Rhijnhof vloertjes+draggers kelders 2008	36.150
7199396	Bommenota 2008	34.125
7199397	Rhijnhof - Inrichting fase 3	1.490.280
7199398	Herinrichting park Oud Hortuszicht	108.962
7199401	Rhijnhof vloertjes+draggers kelders 2009	28.234
7199402	Entree Blekerspark	35.512
7199403	Bommenota 2009	32.760
7199407	Rhijnhof vloertjes en dragers 2011-2017	243.691
7199408	Aanleg steigers nabij Fiore	60.677
7199411	Bommenota 2010	34.320
7199415	Rhijnhof vloertjes en dragers 2010	40.022
7199417	Bommenota 2011	35.880
7199452	walmuren nieuwe rij	650.477
7199453	walmuren korte mare	703.519
7199454	kunst in openbare ruimte	261.265
7199455	leidse hout/bosspark	223.598
7199456	speelschans	17.017
7199457	park hoogkamer	420.355
7199458	begraafplaats rhijnhof 2001	460.800
7199459	veldheim 2001	552.819
7199461	oostvlietpolder tbv veldheim 2001	2.665.960
7199462	sloop veldheim 2002	371.153
7199464	uitvoering map watertoerisme	82.581
7199465	milieumaatregelen groenordhallen	140.763
7199466	extra stedenbouwkundige formatie (bb)	88.972
7199490	grondexpl.zijloever(bijdr.aan grondbedr)	1.325.038
7199497	herst.pl.oever mulder houtzagerij/kwaakb	41.000
7199532	verl.hoge druk gasl.walmuren galgewater	24.459
7199533	uitvoering walmuur 5e binnenvestgracht	171.510
7199535	uitv.walmuren + riolering havenwijk-zuid	206.206
7199536	uitv.vern.walmuren rapenburg/kaiserstr.	274.630
7199537	vernieuwen walmuren galgewater	243.130
7199539	walm./riol.oostz.rapenb./klokstg/breestr	395.564
7199540	uitvoering walmuren oude rij	602.238
7199542	uitvoering walmuren utrechtse veer	1.217.501
7199561	begraafplaats rhijnhof	918.905
7199565	plantsoen	525.133
7199566	walmuren de vliet	1.135.112
7199567	walmuren oude vest/oude rij	521.585
7199568	groen slaaghsloot	89.419

7199569	noorderpark	93.669
7199570	renovatie park roomburg	165.403
7199579	park brahmslaan	106.102
7199580	burchtheuvel	230.511
7199583	walmuren steenschuur	262.388
7199587	bomennota jaarschijf 2001	31.765
7199593	walmuren utrechtse jaagpad	1.294.167
7199600	straatmeubilair	299.382
7199601	entree rhijnhof	527.193
7199604	bomennota jaarschijf 2002 en 2003	68.067
7199608	MAP-watertoerisme - Uitvoering 2004	351.431
7199609	Evaluatie Binnenste Beter	52.104
7199612	Bomennota jaarschijf 2004	30.225
7199617	Leidse Hout 2de fase	271.500
7199618	Aanleg en verbetering speelvoorzieningen	353.854
7199620	Bomennota 2005	31.200
7199621	Bomennota 2006	32.175
7199622	Burcht	42.395
7199623	Rembrandt-Park De Put	67.405
7199624	Trafostation Garenmarkt 1b	10.738
7199632	Rhijnhof - Kosten agv grondoverdracht	17.096
7199636	Uitbreiding en herinr. Rhijnhof IP 2006	161.333
7199639	Bomennota 2007	33.150
7199643	BOOT	142.353
7199644	Plantsoenen vm Noord-Zuidverbinding	12.052
7199645	Aanleg basketbalveld Tasmanstraat	14.265
7199650	Brandbluswatervoorziening	427.994
7100529	bijdrage aan RGL BO 1	18.972.075
7199529	tunnel leiden centraal project Asfaltonderh. Hoge Rijndijk-W vd	5.857.726
7199634	Madeweg	696.527
	Totaal	55.165.099